

Djetetu je u genima da neprestano pita — zašto?, a mi ga, umjesto da mu damo mogućnost da misli, zatravamo već gotovim informacijama — programiramo ga poput kompjutora. Objasnimo li na samom početku djetetu da je jezik logičan sistem, koji izrasta iz života, povijesti i običaja ljudi, da je on uzročno-posljeđična i funkcija i varijabla ljudskog bivstvovanja, a ne šablonizirani, petrificirani školski predmet, i damo li mu mogućnost da pita — zašto? — nastava će stranog jezika imati, pouzdano, drukčije rezultate nego što ih ima sada.

Kombinirati multimedijalni sklop, tj. njegove dokazane pozitivne elemente s kognitivnim pristupom jeziku, značilo bi naprsto slijediti principe dijalektike, koji nam obično pružaju najjednostavnija i najlogičnija rješenja neke problematike.

Jasna Gotovac

RAD NA VOKABULARU U V RAZREDU OSNOVNE ŠKOLE

Usvajanje riječi stranog jezika oduvijek je za nastavnike i autore udžbenika bio izazov. Kako da učenik nauči riječ stranog jezika, njezino značenje u odnosu prema drugim riječima i njezino značenje u odnosu prema fizičkoj stvarnosti koju ta riječ označava?

Učenje riječi je učenje postepenog razlikovanja značenja riječi stranog jezika od značenja njihova najbližeg ekvivalenta u materinskom jeziku. To je i učenje leksika pojedinog konteksta. Ponuditi učeniku prijevod nepoznate riječi, ne znači naučiti ga njezino značenje, iako takav način ponekad učeniku pomaze da razumije novu riječ u određenom kontekstu.

Opasno je vjerovati u to da će učenici u početnoj fazi učenja stranog jezika naučiti značenje objašnjenih riječi. Prihvatanje i usvajanje značenja riječi proces je koji se odvija postepeno i traje dugo.

Za prvih nekoliko vježbi u udžbeniku za engleski jezik I SPEAK ENGLISH B, autora Brozović—Gerčan, nisam tražila od učenika da pribilježe riječi, čak ni da imaju rječnike za zapisivanje. Međutim, nakon 3. ili 4. vježbe, poslije obrađenih A i B cjelina pojavilo se kod učenika:

- a) zaboravljanje značenja riječi, a time i nemogućnost dalje upotrebe, i
- b) učestalost grešaka u ortografskom bilježenju pojedinih riječi, unatoč redovitoj upotrebi radne bilježnice.

D. A. Wilkins sugerira široki raspon vizuelizacije riječi, što više vizuelnih stimulusa, što je s ovakvim tipom udžbenika ostvarljivo do maksimuma. Wilkins smatra da je učenje riječi iz bilježnice, pa prema tome i zapisivanje riječi, pogrešan način učenja riječi jer je time svaka riječ lingvistički i situaciono sasvim izolirana. Međutim, mi učeniku moramo nešto ponuditi, nekakav zapis, tumačenje riječi koje on mora i zapisati, iako smo objasnili vokabular na satu svim raspoloživim sredstvima koja pruža tip multimedijiskog udžbenika. Fun-

dus riječi koji nam nudi udžbenik I SPEAK ENGLISH B i koji bi učenik morao usvojiti, iznosi oko 400 riječi i oko 110 struktura i fraza. Ako pretpostavimo da je učenik slušao engleski u četvrtom razredu i da govorno prepoznaće od 150 do 200 riječi, ostaje da ga naučimo slušati i govoriti oko 240 riječi, a čitati i pisati od 400 do 450 riječi.

Što je, zapravo, učenje riječi? Smatra se da je učenje riječi učenje o odnosu riječi prema stvarnosti i odnosu riječi jedne prema drugoj. Svjesni smo da je naivno vjerovati da će učenik petog razreda, u dobi od 11 godina, naučiti sve riječi za koje mi, predavači, mislimo da bi morao. Neke će samo čuti i razumjeti, zadržati ih u sebi do trenutka kada, u nekom starijem razredu, te riječi priđu u aktivnu upotrebu.

Jedna jedinica (Unit) u knjizi I SPEAK ENGLISH B podijeljena je na tri dijela. Na stranici A je narativni tekst (language of reporting), na stranici B dijalog (language of doing), a na stranici C niz vježbi za rad u grupama i parovima.

Iskustvo pokazuje da učenici lakše svladavaju vokabular stranice A zbog preglednosti situacije i kontekstualizacije riječi, a i zbog kratkoće teksta. Pri obradi stranice B učenici će shvatiti situaciju iz dijafilma i ona će ih motivirati, jer je izvanredno podešena uzrastu. Međutim, u dijalogu se javljaju riječi i fraze koje se ne mogu oslikati niti objasniti vizuelnim sredstvom, pa ih je, prema tome, teže i memorirati, a i poslužiti se njima aktivno. Takvi su izrazi npr. *get ready* Unit 2B, *he's only teasing*- Unit 3B, *mother is getting tea ready* Unit 4A, *be more careful* Unit 6 B, *are you feeling better now?* Unit 8 B, *well, autumn is always a wet season* Unit 8 B, *it must be* Unit 10 B, *you leave things everywhere* Unit 10 B, *jolly good idea* Unit 12 B, itd.

Neke se od ovih riječi i fraza mogu interpretirati intonacijom, pokretom, mimikom. Međutim, u fazi reprodukcije, a pogotovo u samostalnoj fazi upotrebe, kada učenik želi naučenim riječima izraziti situaciju ili svoje misli, on mora točno znati što ta riječ ili fraza znači da bi je pravilno i u duhu jezika upotrijebio.

Upravo zbog toga učeniku se mora omogućiti da zapiše značenje riječi, bilo u bilježnicu, bilo u rječnik, jer će ih samo tako trajno upamtiti. Ova je tvrdnja možda specifična u našim uvjetima rada u osnovnoj školi s ovako malim brojem sati stranog jezika. Pošto udžbenik I SPEAK ENGLISH B nema na kraju knjige tzv. »Rječnik«, tj. popis riječi upotrijebljenih u sadržaju udžbenika, učenik je prepušten sam sebi. Gomilanje novih riječi bez obzira na ponavljanje i vježbe vokabulara, učenika petog razreda, premalenog da bi pamtio i ortografiju i značenje naprijed spomenutog broja riječi, prisiljava da to negdje pribilježi i nosi kući, osobito ako nije siguran da zna točno značenje pojedinih fraza i riječi.

Govorna faza jezika, koja je trajala cijelu godinu učenja (četvrti razred), bila je prilično duga i učenik je željno čekao trenutak kada će napokon početi pisati. Takvu primarnu motivaciju za rad koja dolazi od samog učenika ne bismo smjeli upropastiti brojnim crvenim ispravcima.

Uloga dijafilma u obradi vokabulara

Prilikom zapamćivanja riječi dijafilm nam, kao vizuelni stimulans, pomaže možda više nego bilo koje nastavno sredstvo višeizvornog sklopa. Možemo, na primjer, u 8. vježbi (*It is raining*), pri prikazivanju 5. slike pitati učenika: *The*

girl on the right has got socks and shoes. What colour are they? What's the colour of her coat? Is she at home?, a još je bolje učenicima pokazati kako treba postavljati pitanja, pa da ih onda oni sami postavljaju jedni drugima. Tako, vrlo brzo, možemo ustanoviti postotak usvojenosti vokabulara. Evo kako još možemo pomoći učeniku pri ponavljanju — to se osobito odnosi na pljesjive i nedovoljno motivirane učenike. Na primjer:

N: *Look at their faces! Look at their hair!*
Look at their coats! Are they wet through?
U: *Yes they are. They're wet through.*

Na takav i sličan način i manje sposobni učenici ponovit će vokabular uz našu pomoć. Dijafilmovi će nam pomoći i u točnoj diskriminaciji vokabulara, na primjer: uočavanje razlike između riječi: *lovely, nice, beautiful*. Vrlo efikasno sredstvo, koje djeluje motivirajuće zbog psiholoških razloga, imaju pri obradi i ponavljanju pitanja kao: *Do you like it? What about you? What do you think of it? Do you hate it? Why?* Ovim je pitanjima učenik doveden u situaciju da izriče svoje osobno mišljenje. Naravno, nastavnik će intervenirati zbog grešaka koje će se pojaviti, ali bitno je da učenik želi sudjelovati i pokušati reći ono što misli.

Aplikacije u usvajanju i vježbanju vokabulara

O aplikacijama kao o nastavnom sredstvu naći ćemo mnogo korisnih uputa u Priručniku za nastavnike I SPEAK ENGLISH B. Smatram da je veoma važna činjenica to da li se s aplikacijama radilo u četvrtom razredu. Ako jest, učenici će biti naviknuti na takav oblik rada, pa će se aplikacije koristiti u svim fazama sata, a ne samo prilikom obrade novog vokabulara.

Lutke u radu s vokabularom

Od obične kartonske kutije, u kojoj smo dobili sklop, možemo improvizirati malu pozornicu na stolu ili klupi. Pošto smo na ploču napisali ovakav ili sličan dijalog:

Jack: *Hello Jill!*
Jill: *Hi Jack. How do you feel today?*
Jack: *Better, thanks.*
Jill: *Let's go to Sandy's garden. She's waiting there.*
Jack: *OK. Let's go!,*

upitat ćemo djecu tko bi taj dijalog izveo pomoću lutaka. Potaknuti pisanim primjerom na ploči i vođenjem nastavnika, učenici će se javljati na veliko zadovoljstvo razreda. Naprednjim učenicima možemo samo napisati natuknicu *What's the time? ili At the seaside.* Tako možemo ponoviti određene teme govorom, pa i pismom, a učenici će govoriti više nego nastavnik. Čini nam se vrlo važno upozoriti na osvještavanje vokabulara kod djece ovoga uzrasta. Prema Piagetu, dijete od 11 do 14 godina nalazi se u fazi tzv. formalnih operacija. Ono postaje neovisno u odnosu prema konkretnoj stvarnosti, pokušava

rezonirati na osnovi pretpostavki. Počinje manipulirati odnosima među stvarima a sposobno je te odnose i uspostavljati.

Dokazano je da način podučavanja veoma utječe na shvaćanje pojedinih koncepata u toj dobi djetetova razvitka. Djeca u dobi od 4 do 5 godina ne mogu jasno diferencirati broj i prostor. Piagetovi eksperimenti pokazuju da u prvo vrijeme dijete miješa pojam dobi s njegovom vanjskom manifestacijom. Na primjer, ako jedno od dvoje djece, vršnjaka, preraste drugo, četverogodišnjak će viši (rastom) lik smatrati i starijim. Dokazano je da starija djeca razlikuju pojam vremena izdvojenog od fizičkih manifestacija.

Piaget i neki drugi znanstvenici (Abercrombie) tvrde da postoje tzv. SHEME i taj termin često upotrebljavaju kao sinonim za načine mišljenja kod djeteta. Postoje kognitivne sheme, motoričke sheme. Učenje jedne sheme bit će polagan proces, ali kad se ona jedanput nauči, olakšava učenje novog materijala. Zbog toga što obuhvaća mnogo aspekata kognitivne aktivnosti djeteta, shema ima veću potencijalnu mogućnost transfera nego izolirani refleksi.

Ako se prisjetimo da su sve riječi samo apstrakcije, da je imenovanje nečega čin apstrakcije i da su sve riječi, osim ličnih imena, apstrakcije koje se odnose na klase stvari ili radnju, dobivamo uvid u važnost našeg pristupa podučavanju jezika. Ukoliko želimo izbjegći »parrot-fashion« učenje, moramo osigurati točno razumijevanje svih riječi i fraza. Znamo da se značenje koncepta riječi mijenja u toku života. Na primjer, riječ **čovjek** ima različite konotacije za autora ili čitaoca u različitoj životnoj dobi. Sadržaj koncepta se mijenja, postaje sve složeniji; kako djeca rastu i njihovo se životno iskustvo povećava, povećava se i proširuje značenje riječi.

Ako riječi u nastavi ostaju bez kontakta s realnošću (slike, predmeti, boja, opip, okus), one će ostati na granici jednostavnih auralnih signala. Tek ako riječ ima podlogu, »opredmećenje« na filmu, predmetu, slici, onda se može dalje graditi njezino značenje.

Naglasili bismo kako je multimedijalski udžbenik nastavnicima osnovne škole zaista mnogo pomogao u radu. Ipak, zalažemo se za zapisivanje riječi i fraza u učeničke bilježnice i rječnike, jer osim navedenoga, stvaramo naviku zapisivanja riječi koje se moraju pamtitи. Svjesni smo da usvajanje riječi stranog jezika nije jednostavan proces, a ni takav proces koji može biti završen. Zato bismo učenike morali upozoriti na važnost te činjenice, a kako drukčije nego zapisivanjem?